

УДК 930.22(477.4)
Сергій Хведченя

ЩОДО ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ТОПОГРАФІЇ КАМ'ЯНЦЯ- ПОДІЛЬСЬКОГО

Рец. на кн.: М.Б.Петрова «Історична
топографія Кам'янця-Подільського
кінця XVII – XVIII ст. (Історіографія.
Джерела.)». – Кам'янець-Подільський:
«Абетка-НОВА», 2002. – 383 с.

Рецензія дає оцінку авторського дослідження важливої історичної проблеми. Топографія середньовічних міст України – мало вивчений аспект історичної науки, тому нова робота в цій галузі заслуговує на увагу.

У 2002 р. побачила світ монографія М.Б.Петрова «Історична топографія Кам'янця-Подільського кінця XVII – XVIII ст. (Історіографія. Джерела.)». Це видання було рекомендовано до друку вченою радою Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету.

У своїй монографічній праці автор досліджує особливості соціально-економічного, культурного і містобудівного розвитку Кам'янця-Подільського кінця XVII – XVIII ст. та зміни у історичній топографії міста за цей термін часу. Детально проаналізовано стан вивченні цієї проблеми у вітчизняній та зарубіжній історіографії, подано загальний огляд різних категорій джерел, з'ясовано їх значення для авторського дослідження.

Книгу відкриває «Слово до читача», написане доктором історичних наук В.Степанковим і передмова автора. У вступній частині книги обґрунтовано актуальність даного дослідження, подано його цілі й завдання.

Історична топографія міст України епохи середньовіччя – один

із найменш вивчених розділів історичної науки. Саме тому нова ґрунтовна праця в цій царині є важливою і, безумовно, актуальною. Наприкінці XVII – XVIII ст. Кам'янець-Подільський був важливим політико-адміністративним, економічним, культурним і оборонним осередком Правобережної України. В історичній топографії цього міста знайшли своє відображення як місцеві українські, так й загальноєвропейські містобудівні норми.

М.Б.Петров зробив детальний аналіз наукових праць своїх попередників в галузі вивчення історичної топографії Кам'янця-Подільського. Серед таких робіт, насамперед, треба виділити роботу Ю.Січинського «Кам'янець-Подільський. Історико-топографічний нарис» (1915). Водночас відзначено, що попередні дослідження не повністю розкрили всі аспекти цієї проблеми.

Переосмисливши все зроблене до нього, автор залучив до своєї роботи багато нових писемних, графічних, картографічних і археологічних джерел, які були відкриті науковцями за останні десятиліття. Саме на цих джерелах базується рецензована книга.

Крім того, автор ввів до наукового обігу значну частину зовсім нового матеріалу, що публікується вперше. Невідомі раніше рукописні, графічні та картографічні джерела, які зберігаються в архівах України, Росії й Польщі, дозволили М.Б.Петрову аргументовано відтворити історичний ансамбль Кам'янця-Подільського кінця XVII – XVIII ст.

Хронологічні рамки монографічного дослідження М.Б.Петрова – з 1699 до 1793 рр. Це зумовлено специфікою історичного розвитку Кам'янця-Подільського, який в різні часи знаходився під владою іноземних держав з різними культурами, що знайшло своє втілення в його архітектурі. Автор взяв для свого дослідження відрізок історичного часу, коли ця територія перебувала під владою Польщі. Саме у той період найбільш чітко в еволюції міста відобразилися архітектурні норми середньовічної Європи. Це було притаманно для багатьох міст Правобережної України.

Період історії міста Кам'янця-Подільського, який автор вибрав для свого дослідження, був особливим, насиченим глибокими протиріччями в усіх сферах життя. Водночас, тоді ж від-

бувалося поступове відродження міста після руйнації другої половини XVII ст. Перебуваючи під тягарем значних фінансово-економічних труднощів, Кам'янець-Подільський виконував функції центру воєводства Речі Посполитої, осередку повіту, важливого оборонного, культурного і релігійного форпосту Подільського краю.

Автор монографії досліджує вплив на територіальну історію Кам'янця-Подільського соціально-економічних, культурних, містобудівних, політичних, релігійних, адміністративних та інших факторів. Він розкриває еволюцію його територіальної історії, особливості формування різних історико-топографічних частин міста (Старе місто, замок-фортеця, передмістя). М.Б.Петров визначає територіальну структуру Кам'янця-Подільського, локалізацію його окремих визначних частин, культових і адміністративних споруд, оборонних укріплень, ринків і садіб.

За означений термін часу у Кам'янці-Подільському сформувався досить самостійний історико-архітектурний і планувальний топографічний ансамбль, який склали Старий і Новий замки, Старе місто і передмістя. Своєрідність такої структури міста виділяли його серед інших міст Центрально-Східної Європи.

Зміст рецензованої книги поділено на три розділи. Перший розділ книги присвячено питанню загального розвитку Кам'янця-Подільського кінця XVII – XVIII ст. та його впливу на історичну топографію міста. Головну роль у формуванні історичної топографії міста відіграли географічний і військовий фактори. Унікальне географічне положення, природні умови, стратегічне положення були важливими містобудівними факторами.

Другий розділ розповідає про історико-топографічну еволюцію міста XIX – XX ст. Історична топографія міста була зумовлена значною мірою економічним розвитком, де провідну роль відігравали торгівля, ремесло, промисли, сільськогосподарське виробництво.

Третій розділ книги розглядає питання територіальної історії Кам'янця-Подільського крізь призму джерел. Ці питання стали предметом вивчення ще на початку XIX ст. Автор поділяє до-

слідження територіальної історії на три періоди і досить детально розглядає кожен із них.

Книга містить анотації на п'яти мовах (українська, англійська, російська, німецька, польська). Наприкінці подано заключення та додатки.

Додатки до монографії включають опис Кам'янця-Подільського (латиною, польською та українською мовами), складений в 1700 р., план міста і експлікацію польською та українською мовами 1773 р., а також розподіл квартир (польською та українською мовами).

Рецензована книга дуже добре ілюстрована, вона містить 146 рисунків, кольорові фотографії визначних історичних пам'яток, багато старовинних гравюр і планів міста.

В цілому, рецензоване монографічне дослідження слід вважати вдалим, а поставлені перед автором завдання – виконаними.

Дана книга буде корисна і стане у нагоді не тільки науковцям, викладачам вузів, працівникам музеїв і краєзнавцям, але й усім, хто цікавиться історією рідної України.

Разом з тим, актуальність поставлених в монографії проблем потребує подальших ґрунтовних досліджень, залучення до цієї справи нових документальних джерел, фахівців інших галузей науки і техніки, що в кінцевому результаті дозволить реконструювати історичну реальність і зберегти для нащадків видатні пам'ятки історії та культури України.

Serhiy Khvedchenia

**ABOUT THE HISTORICAL TOPOGRAPHY
OF CAMYANETS-PODILSKIY**

This is the review of the book by M.B.Petrov «Historical topography of Camyanets-Podilskiy at the end of XVII-XVIII cent. (Historiography. Sources). This book was printed in 2002 and contains important scientific information.

